

บทที่ 3

ปรัชญาและแนวความคิด ของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นการนำวิธีการพัฒนามาใช้ในชุมชนวิธีการหนึ่ง เช่นเดียวกับการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาการเมือง การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเกษตร การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งมีปรัชญา แนวความคิด หลักการ วิธีการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง การพัฒนาชุมชนจึงแตกต่างออกไปจากการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น การพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงไม่ใช่การพัฒนาชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเนื้อหาของการพัฒนาชุมชนมีขอบข่ายกว้างขวาง จึงได้จัดแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน หลักและวิธีการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน ในบทที่ 3 นี้ จะศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความเป็นมา ปรัชญา แนวความคิด ความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ เป้าหมาย และการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) มีที่มาจากคำว่า “การศึกษามวลชน” (Mass Education) โดยได้นำมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ อันเป็นผลมาจากรายงานเกี่ยวกับการศึกษามวลชนในสังคมแอฟริกัน (Mass Education in African Society) ซึ่งคณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายการศึกษาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศอังกฤษได้นำเสนอต่อรัฐบาล เมื่อ ค.ศ. 1944 รายงานฉบับนี้เสนอแนะให้รัฐบาลประเทศอังกฤษ กำหนดนโยบายการปกครองอาณานิคมในทวีปแอฟริกา ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ร่วมควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง เพื่อสร้างความรัก ความศรัทธา และความ

จงรักภักดีแก่ประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะของการพัฒนาชุมชน แต่ไม่ได้รับความนิยมมากนัก เพราะคำว่า “มวลชน” มีความหมายไปในทางการเมืองมากเกินไป และคำว่า “การศึกษา” ในประเทศต่าง ๆ ก็ให้ความหมายได้หลายประเด็น เมื่อแปลความหมายเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละประเทศก็อาจจะมี ความแตกต่างกันและเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้ คำว่า “การพัฒนาชุมชน” ถูกนำมาใช้แทนคำว่า “การศึกษามวลชน” เป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1948 โดยที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่องการบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกา (African Administration) ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ หลังจากนั้นก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายไปทั่วโลก (सानิตย์ บุญชู. 2525 : 7 - 9) ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเหตุผลหลายประการ คือ

1. การพัฒนาชุมชนเป็นคำกลาง ๆ ที่ทุกประเทศสามารถนำไปใช้ได้ ไม่ว่าประเทศนั้นจะปกครองด้วยระบอบใดและใช้เศรษฐกิจระบบใด เพราะทุกประเทศมีชุมชน และการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ

2. คำว่า “การพัฒนาชุมชน” เกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1948 หลังจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงแล้วประเทศที่เป็นเจ้าของอาณานิคม โดยเฉพาะประเทศอังกฤษได้พยายามแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้บริหารและปกครองดินแดนในอาณานิคมของตน การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้อย่างได้ผล จึงทำให้ได้รับความนิยมมากขึ้น

3. หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศอาณานิคมที่ถูกปกครองโดยประเทศอื่นเกิดความตื่นตัวเรื่องอิสรภาพในการปกครองตนเอง จึงเกิดประเทศเอกราชใหม่ ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ประเทศเหล่านี้ยังคงพัฒนา ถ้าหลังในด้านต่าง ๆ จึงนำวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ในการพัฒนาประเทศ

4. ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง นักเศรษฐศาสตร์กำหนดคำว่า “การพัฒนา” ขึ้นใช้และได้รับความนิยมแพร่หลายในระดับหนึ่งแล้ว หลังสงครามโลกครั้งที่สอง นักวิชาการสาขาอื่น ๆ โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาได้ให้ความสนใจกับการพัฒนาสังคมและชุมชนอย่างจริงจัง ทำให้การพัฒนาชุมชนแพร่หลายมากยิ่งขึ้น รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่อง “การพัฒนา” ศึกษาได้จาก บทที่ 1 ที่ผ่านมา

5. องค์การสหประชาชาติยอมรับและสนับสนุน หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศต่าง ๆ ประสบปัญหาจากภัยของสงคราม และผลต่อเนื่องจากการเรียกร้องเอกราช และการแยกตัวของประเทศอาณานิคมดังกล่าวมาแล้ว องค์การสหประชาชาติจึงนำวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้แก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ทำให้การพัฒนาชุมชนมีความเป็นสากล คือ ใช้กันทั่วไป

ทุกประเทศ โดยได้กำหนดความหมาย หลักการ และวิธีการของการพัฒนาชุมชนขึ้นใช้ร่วมกัน ทั้งยังกำหนด “ทศวรรษแห่งการพัฒนา” ระหว่าง ค.ศ. 1960-1969 ขึ้นเป็นครั้งแรกและยังให้ ค.ศ. 1970-1979 เป็น “ทศวรรษที่สองแห่งการพัฒนา” ติดต่อกันอีกด้วย นับเป็นการสนับสนุน ให้การพัฒนาชุมชนแพร่หลายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

6. หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศต่าง ๆ ในโลกแบ่งตามอุดมการณ์ และลัทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเสรีประชาธิปไตย กับกลุ่มสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ทั้งสองกลุ่มต่างแข่งขันกันพัฒนาประเทศตามอุดมการณ์และวิธีการของตน* มีแผนและโครงการพัฒนาที่ชัดเจน ที่สำคัญ คือ ได้นำเอาวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตย ซึ่งนำโดยประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ มีปรัชญาและแนวความคิดในเรื่องการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งตรงกับปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน จึงสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมาจากหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันทั้งรูปร่าง มั่นสมอง และจิตใจ มนุษย์จึงไม่มีความเท่าเทียมกัน แต่โดยข้อเท็จจริง มนุษย์ทุกคนจะมีสิทธิและความเสมอภาคในการมีโอกาสที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ สิทธิและโอกาสที่จะก้าวหน้า แสดงความรู้ ความสามารถ การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้พัฒนาขึ้น เป็นต้น แต่โอกาสเหล่านี้ขึ้นอยู่กับภาวะธรรมชาติและภาวะกายภาพของแต่ละบุคคล ดังนั้น มนุษย์จึงย่อมไม่มีสิทธิและเสมอภาคในความสำเร็จของชีวิตโดยเท่าเทียมกัน (ยูวัฒน์ วุฒิเมธี. 2534 : 4)

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเกิดจากการผสมผสานหลักการดังกล่าวเข้ากับความหมายของการ

* กลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตย เป็นกลุ่มประเทศที่ใช้ระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมและทุนนิยม เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน ตะวันตก แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น ส่วนกลุ่มประเทศสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ ใช้ระบบการเมืองแบบเผด็จการโดยพรรคคอมมิวนิสต์ ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ เช่น สหภาพโซเวียต เยอรมันตะวันออก บัลแกเรีย ภูมาเนีย จีน คิวบา เป็นต้น

พัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการประสบความสำเร็จในชีวิตของคนมี 5 ประการ คือ

1. บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญ ถึงแม้บุคคลจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีสิทธิที่พึงได้รับความยุติธรรมและอย่างมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง
2. บุคคลแต่ละคนมีสิทธิ เสรีภาพในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตตามความต้องการของตน โดยไม่ถูกบีบบังคับจากบุคคลอื่น
3. บุคคลแต่ละคนมีศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เปิดเผยและแฝงเร้น ศักยภาพเหล่านี้มีประโยชน์ต่อบุคคลและชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังที่แฝงเร้นอยู่ในบุคคล ซึ่งไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากนัก
4. การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และสังคม โดยสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
5. ถ้ามีโอกาสบุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพ หรือพลังความสามารถของตนได้

จะเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความศรัทธาในศักยภาพหรือพลังความสามารถของคนเป็นอย่างมาก คนแต่ละคนมีความสามารถพัฒนาตนเองได้ ถ้ามีโอกาส การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาบุคคลให้มีความคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น ให้บุคคลได้รับความยุติธรรม มีอิสรภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการดำรงชีวิต โดยใช้วิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาทางการเมือง การปกครอง แบบเสรีประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงนำไปใช้และเผยแพร่ปรัชญาทั้งสองนี้ควบคู่กันไป ทำให้การพัฒนาชุมชนได้รับความนิยมนอย่างกว้างขวางดังได้กล่าวมาแล้ว

แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน

จากปรัชญาของการพัฒนาชุมชนที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในพลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลาง

ของการพัฒนา คือ พัฒนาคอนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนจนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผิดชอบที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน

3. การช่วยเหลือตัวเองของชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชน ให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตัวเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนต้องเป็นสิ่งที่ไม่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสุขภาพ (ประเวศ วะสี. 2541 : 10)

4. การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนใดผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้น นอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองของคนในชุมชนแล้ว ต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่น ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งรัฐบาลจะให้การสนับสนุน แต่มักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ ต้องใช้ทรัพยากรมาก เป็นแผนและโครงการที่รัฐดำเนินการผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผนและโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

5. การริเริ่มของประชาชนในชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิ เสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหน่วยงานอื่น ๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้ จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษแก่ชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถในระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง

6. **ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล** การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัด ทั้งบุคลากรงบประมาณ หรือทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนในชุมชนใดจึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล กล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งขีดความสามารถของตนเองมาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อย รัฐบาลก็เข้าไปให้ความสนับสนุนมากขึ้น ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐนี้จะต้องเป็นสัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

7. **การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน** การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลและประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัด ไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสม นอกจากการร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภาคเอกชนและชุมชนภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนได้อีกทางหนึ่ง

8. **การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ** การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลาย ๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านหนึ่งด้านใดไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงานงบประมาณ และเวลาที่ใช้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ต้องใช้การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

9. **ความสมดุลในการพัฒนา** การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการหลายด้าน ไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียว ต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่มุ่งในเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ เพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างการพัฒนากับสิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรม ความสมดุลระหว่างการพัฒนาร่างกายกับจิตใจของคน ความสมดุลระหว่างเพศและวัย เป็นต้น

10. **การศึกษาภาคชีวิต** การพัฒนาชุมชนมีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน ทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็น

วิธีการ เป็นโครงการ และเป็นขบวนการทางสังคม (Sanders. 1958 : 1 อ้างถึงในรัชนิกร เศรษฐ. 2528 : 305) ดังนี้

10.1 การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือ มีความต่อเนื่องของปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอน ต่อเนื่องกัน จะขาดขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใดไม่ได้

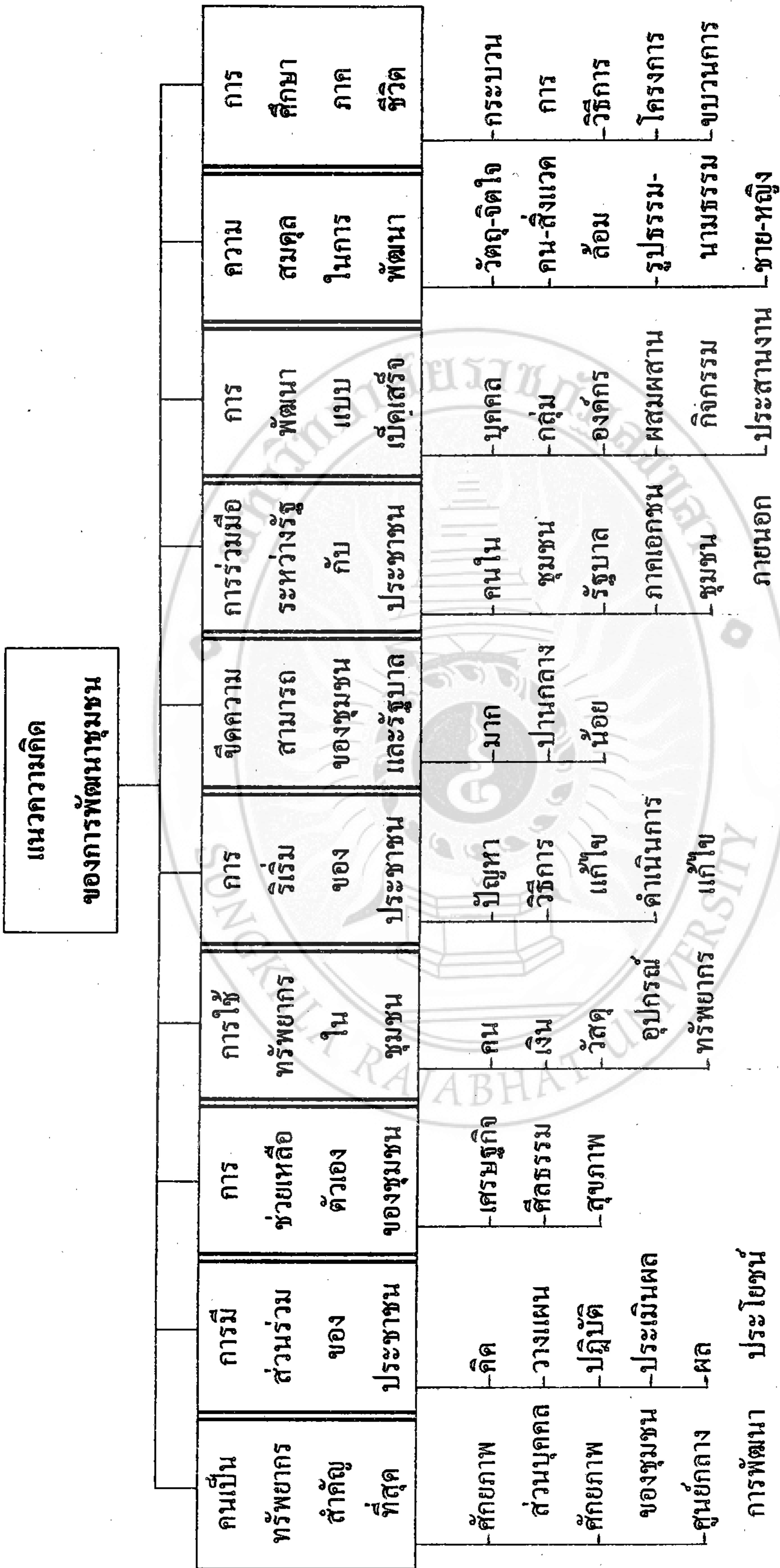
10.2 การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล ความต้องการของประชาชนในชุมชนและเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

10.3 การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาลและการประสานงานระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

10.4 การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การแพร่ระบาดของอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือของบุคคลในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชาหรือทอดทิ้ง

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเป็นผู้ริเริ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันรับผลที่เกิดขึ้น แนวความคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวทางของการกำหนดความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” ซึ่งจะได้ศึกษากันต่อไป

แนวความคิดในการพัฒนาชุมชนทั้ง 10 ประการ ที่กล่าวมาแล้วนี้มีลักษณะดังรูปที่ 3.1

รูปที่ 3.1 แผนผังแสดงแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายดังได้กล่าวมาแล้ว หน่วยงาน นักวิชาการและนักปฏิบัติการด้านการพัฒนาชุมชนขององค์การระหว่างประเทศและประเทศต่าง ๆ จึงได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่มีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกัน ความหมายที่ควรศึกษามีดังนี้

1. ที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญ เรื่องการบริหารและการปกครองของประเทศในทวีปแอฟริกา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนาชุมชน” ไว้เป็นครั้งแรก เมื่อ ค.ศ.1948 ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นขบวนการ (Movement) ที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และเกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน แต่ถ้าประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มก็ใช้เทคนิคกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง (สุวิทย์ ชีวพันธ์. 2512 : 56)

2. องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายไว้เป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1955 ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการสร้างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และการพึ่งตนเองอย่างแท้จริงโดยความคิดริเริ่มของประชาชน ในชุมชน (UN Bureau of Social Affairs. 1955 : 6) ปีต่อมาได้ปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชน ในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ (Chang. 1969 : 96 - 97 อ้างถึงใน รัชนีกร เศรษฐ. 2528 : 305 - 306)

3. องค์การบริหารวิเทศกิจของประเทศสหรัฐอเมริกา (The United States Agency for International Development : AID) ได้ให้ความหมายไว้เมื่อ ค.ศ. 1956 ว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งประชาชนในชุมชนร่วมกันจัดวางแผนและลงมือปฏิบัติการด้วยตนเอง โดยกำหนดว่ากลุ่มของตนและแต่ละบุคคล มีความต้องการอย่างไร มีปัญหาอะไรร่วมกัน แล้วจัดทำแผนของกลุ่มและของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหานั้น โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุด แล้วเสริมด้วยบริการและวัสดุจากองค์การหรือหน่วยงาน ภาครัฐบาลและภาคเอกชนที่อยู่นอกชุมชน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2526 : 11)

4. นักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความหมายเอาไว้ในทำนองเดียวกันว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นขบวนการทางสังคมซึ่งประชาชนในชุมชนนั้นได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา ตลอดจนขอความช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐบาลหรือองค์การอาสาสมัครอื่น ๆ (ทวี ทิมขำ. 2528 : 3) อันเป็นการร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ต้องการระหว่างประชาชนกับรัฐบาล (Dunham. 1958 : 3) ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่น่ามาสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน ประกอบด้วย การช่วยตนเอง การให้ความสำคัญต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ลักษณะของสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและลักษณะอื่น ๆ ของชุมชนแห่งนั้นเป็นส่วนรวม (Sautoy. 1962 : 1)

5. กรมการพัฒนาชุมชนของประเทศไทย (2527 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน” คือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

6. นักวิชาการและนักพัฒนาชุมชนของประเทศไทย คือ พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ (2517 : 1) นิรุติ ไชยกุล (2522 : 1) ไพรัตน์ เฉชะรินทร์. (2524 : 13) ยศวินทร์ วุฒิเมธี (2525 : 3) และ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526 : 10) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ในทำนองเดียวกันว่า “การพัฒนาชุมชน” เป็นกระบวนการที่รัฐบาลและประชาชนในชุมชน ร่วมมือกันวางแผนเพื่อปรับปรุงสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อม ตามความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความคิดริเริ่ม การพึ่งตนเองของประชาชนเป็นสำคัญ แต่ถ้าประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มด้วยตนเอง รัฐบาลก็ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และถ้ามีความจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์การภายนอกชุมชนได้

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วอาจสรุปได้ว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน ตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน”

การกำหนดความหมายของการพัฒนาชุมชนนั้น มี 2 แนวทาง คือ วิธีแรก นำคำว่า “การพัฒนา” กับ “ชุมชน” ที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 และ บทที่ 2 มารวมกันแล้วกำหนด

ความหมายขึ้นมาใหม่ วิธีที่สองถือว่าการพัฒนาชุมชนเป็นคำ ๆ เดียว มีความหมายเฉพาะของตัวเอง ซึ่งมีความหมายไม่แตกต่างกัน เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชนนี้ มีคนเป็นจำนวนมากเข้าใจว่ามีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “การพัฒนา” และนำมาใช้แทนกันอยู่เสมอ ซึ่งไม่ถูกต้อง เพราะ “การพัฒนาชุมชน” เป็นคำที่มีความหมายเฉพาะ มุ่งเน้นการพัฒนาคนในชุมชนด้วยวิธีการพัฒนาชุมชนเป็นสำคัญ ส่วน “การพัฒนา” เป็นคำกลาง ๆ ที่ใช้ทั่วไป และใช้ประกอบกับคำอื่น โดยไม่มุ่งเน้นที่ตัวคนในชุมชนเท่านั้น เช่น การพัฒนาเทคโนโลยี การพัฒนาชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาการคมนาคมสื่อสาร เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาชุมชนแตกต่างกับการพัฒนาเหล่านี้อย่างชัดเจน การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่สามารถนำไปช่วยในการดำเนินงานพัฒนาในด้านอื่น ๆ ให้ประสบความสำเร็จอีกด้วย เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนให้มีความพร้อมที่จะรองรับกิจกรรมการพัฒนาเหล่านั้นได้นั่นเอง

ลักษณะของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมีความเป็นมา ปรัชญา แนวความคิด ความหมายที่เป็นของตนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดลักษณะของการพัฒนาชุมชน ได้ดังนี้

1. เป็นการดำเนินงานโดยคนและใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ ไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชน นอกจากมีความจำเป็นจริง ๆ คือ เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น
2. เป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน คนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ หรือคนในชุมชนกับภาคเอกชน เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ ตามขีดความสามารถที่มีอยู่
3. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายหรือทิศทาง สามารถควบคุมความสมดุลที่จะเปลี่ยนแปลงได้ กำหนดปริมาณ คุณภาพและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมได้
4. เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์ ตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้น ไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
5. เป็นการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนและชุมชนให้ได้มาตรฐานที่ต้องการ
6. เป็นกระบวนการให้การศึกษา โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณภาพและมีความพร้อมที่จะรองรับการพัฒนา

7. เป็นกระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่ม เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการผนึกกำลังของคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดศักยภาพหรือพลังของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

8. เป็นการนำกลวิธีหรือวิธีการต่าง ๆ มาใช้ เช่น การใช้ตัวนำการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงเจตคติ การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่ม การเสริมสร้างทักษะและความสามารถในด้านต่าง ๆ เป็นต้น จึงมีลักษณะเป็นการผสมผสานวิธีการเหล่านี้มาใช้ในการพัฒนาชุมชน

9. มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนเป็นของคนในชุมชน ดำเนินการโดยคนในชุมชน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน เป็นการให้สิทธิเสรีภาพ อิสรภาพ เสมอภาค และภราดรภาพแก่คนในชุมชน ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานโดยคนและกลุ่มคนเป็นจำนวนมาก การทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องนำวิธีการแบบประชาธิปไตยมาใช้จึงจะประสบความสำเร็จ

10. เป็นการศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชนมีลักษณะเป็นกระบวนการ วิธีการ โครงการ และขบวนการทางสังคม ซึ่งเป็นลักษณะของกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน (ทวิศักดิ์ นพเกษร. 2541 : 10) ที่ต่อเนื่องกันไปทุกเพศ ทุกวัย คือ ตลอดชีวิตของคนในชุมชน ไม่สิ้นสุดในช่วงชีวิตใดชีวิตหนึ่ง เพราะชุมชนไม่หยุดนิ่ง มีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาชุมชนจึงต้องดำเนินการต่อเนื่องกันไปไม่มีสิ้นสุด

องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

ถ้าพิจารณาจากลักษณะที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนแล้ว องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนมีดังต่อไปนี้

1. คนในชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของคนในชุมชนโดยตรง โดยเฉพาะศักยภาพหรือพลังความสามารถของคนในชุมชน

2. สิ่งแวดล้อมในชุมชน ทั้งสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนงานพัฒนาชุมชน

3. วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น วัตถุประสงค์สำนักงาน วัตถุประสงค์สร้าง เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องจักร เป็นต้น วัตถุประสงค์เหล่านี้ต้องมีคุณภาพเหมาะสมและเพียงพอต่อกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้น

4. กลวิธีหรือวิธีการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีหลายกลวิธี เช่น การให้การศึกษาอบรม การจัดระเบียบชุมชน การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่มและองค์กร การวางแผนและโครงการ การประสานงาน เป็นต้น

5. กระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดำเนินงาน คือ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน การวางแผนแก้ปัญหาในลักษณะของโครงการ การพิจารณาวิธีดำเนินงาน การดำเนินงาน การประเมินผลงาน และการทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

6. การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือเฉพาะในสิ่งที่มีความจำเป็น เกินขีดความสามารถของชุมชน หรือเพื่อกระตุ้นเตือน เร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา ไม่ใช่ในเรื่องพื้นฐานของการพัฒนา

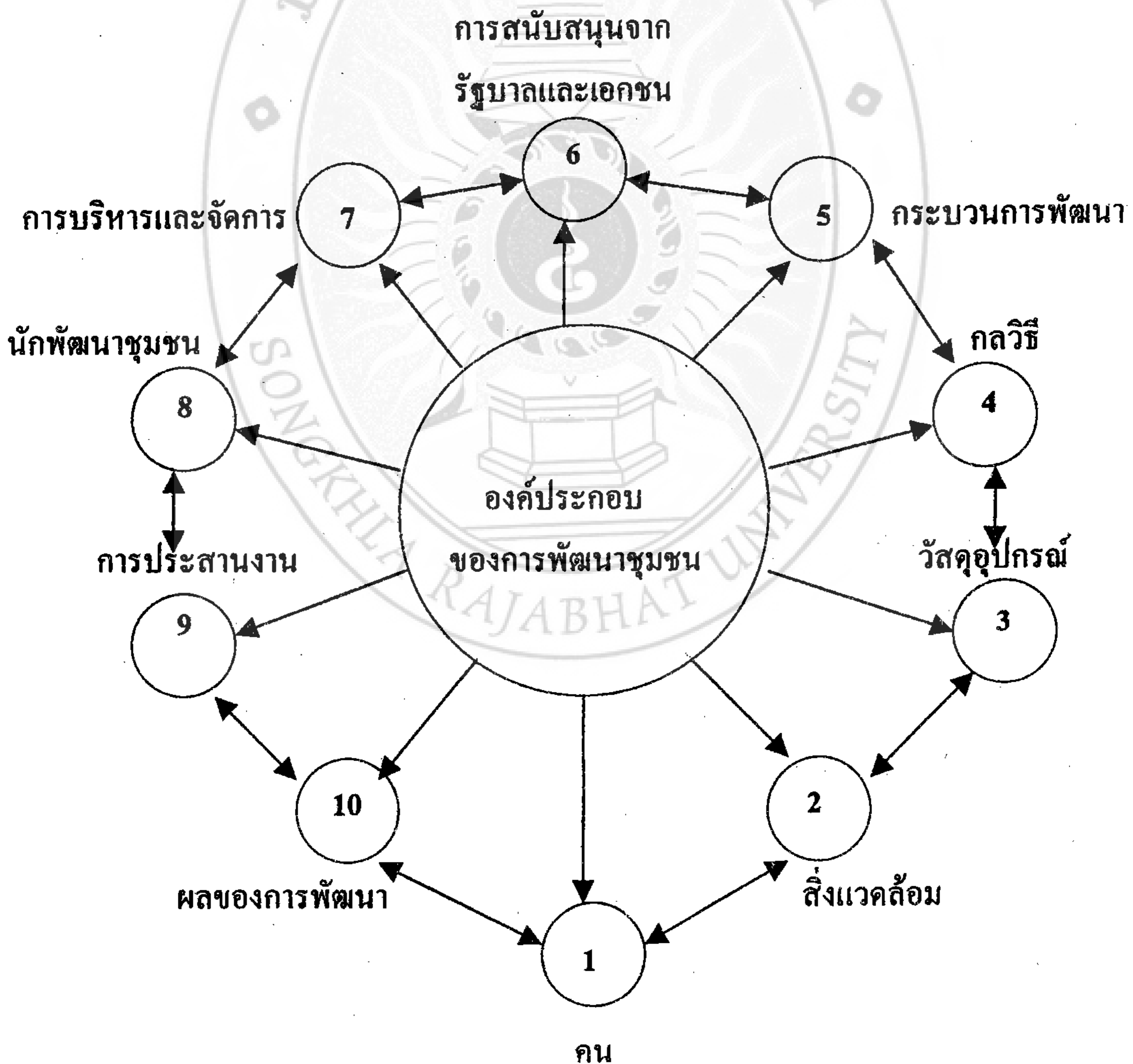
7. การบริหารและการจัดการ การพัฒนาชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคน กลุ่มคน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน มีวิธีการและกระบวนการหลายขั้นตอน จึงจำเป็นต้องมีการบริหารและการจัดการที่ดี ทั้งในระยะเตรียมการ ระหว่างการดำเนินงาน และหลังจากได้รับผลของการพัฒนาแล้ว

8. นักพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ในการพัฒนาชุมชน มีเทคนิควิธีในการจูงใจ การระดมพลัง หรือศักยภาพของคนในชุมชนมาใช้พัฒนา ชุมชนของตนเองตามปรัชญา แนวความคิด และวิธีการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง ในระยะแรก นักพัฒนาชุมชนอาจจะมาจากภายนอกชุมชนที่เป็นข้าราชการหรือนักพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนก็ได้ นักพัฒนาชุมชนดังกล่าวนี้จะต้องสร้างนักพัฒนาที่เป็นคนในชุมชนขึ้นมารองรับงานพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

9. การประสานงาน การพัฒนาชุมชนมีลักษณะและองค์ประกอบหลายประการ ดังได้กล่าวมาแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ การประสานงาน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดำเนินกิจกรรมพัฒนาอย่างประสาน สอดคล้อง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ถูกต้องตามขั้นตอนที่วางไว้

10. ผลงานที่เกิดขึ้น องค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน คือ ความสำเร็จในการพัฒนา ดังนั้น กระบวนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านไปในแต่ละขั้นตอน จึงอาจจะมีผลเกิดขึ้นไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ไม่มากก็น้อย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน ผลงานที่เกิดขึ้นนี้ ต้องเป็นของประชาชนในชุมชนอย่างทั่วถึงและยุติธรรม

องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนนี้ ต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ทั้งเกื้อหนุน และเหนี่ยวรั้ง จึงต้องดำเนินงานไปพร้อม ๆ กัน และมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ คือ การพัฒนาองค์ประกอบเหล่านี้ให้มีคุณภาพ มีปริมาณที่เพิ่มขึ้น และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั่นเอง องค์ประกอบดังกล่าว มีลักษณะดังแสดงไว้ในรูปที่ 3.2

รูปที่ 3.2 องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

เมื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญา แนวความคิด ความหมาย ลักษณะ และองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนแล้ว พบว่าการพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนากลุ่มคนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข ดังนี้

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข

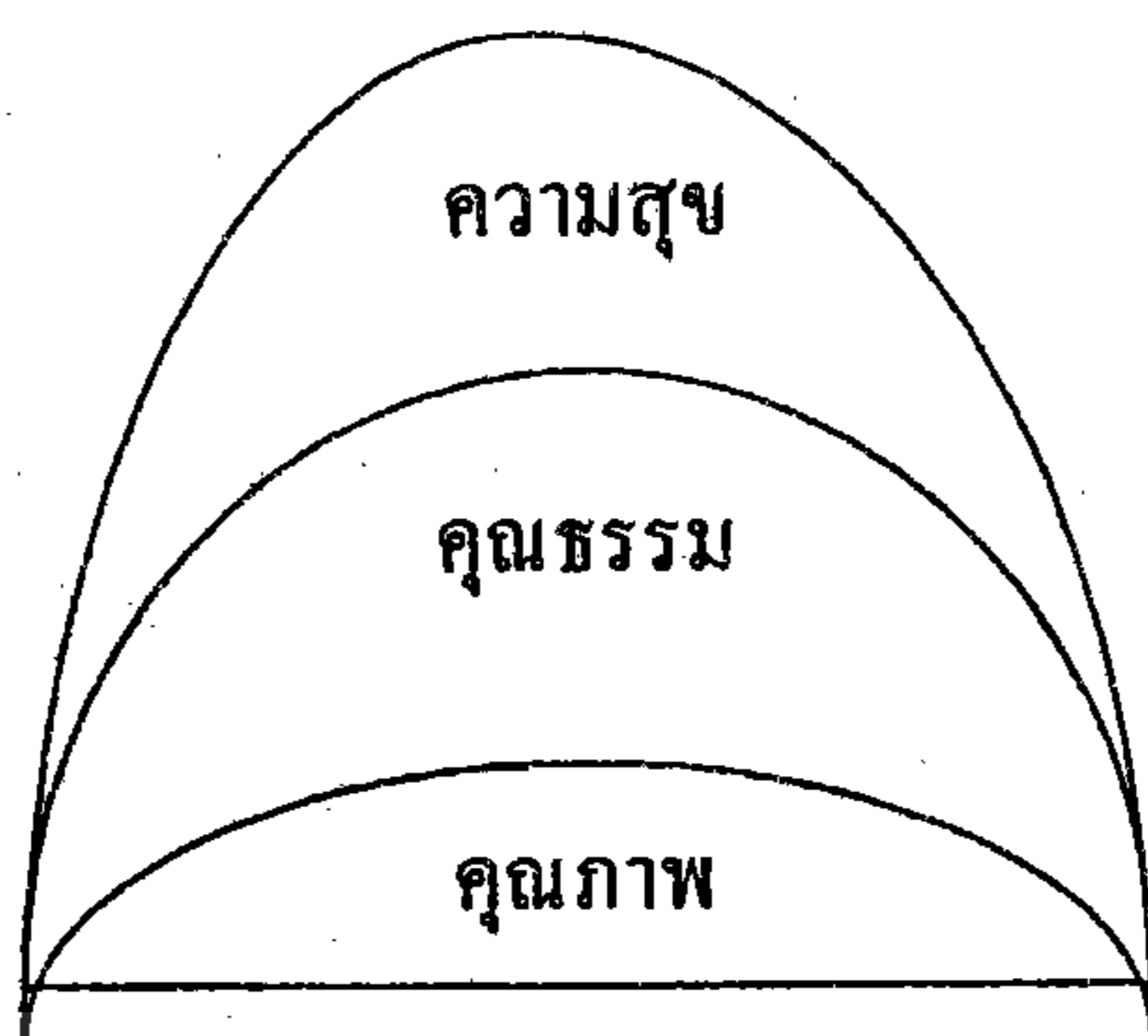
คนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้นและเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้สิ้นสุด คนจึงเป็นเป้าหมายสุดยอดหรือเป้าหมายสูงสุด (Ultimate Goal) ของการพัฒนาชุมชน จึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และมีความสุข (สัญญาวิวัฒน์. 2541 : 9 - 13) โดยวิธีต่อไปนี้

1. การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ ทำให้คนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีความรู้ทางการเมืองและความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เกลียวฉลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นต้น

2. การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งการคิด การพูด และการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ละเว้นอบายมุข ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เอื้ออาทรต่อคนอื่น รู้จักความพอเพียงในสิ่งต่าง ๆ มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติชั่วได้ เป็นต้น

3. การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุขสงบ มีจิตใจงาม เยือกเย็น มั่นคง ผ่องใส ไม่มีความเครียด มีความสุขุมเยือกเย็น มีเมตตากรุณา รู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณ เข้าถึงสัจธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ได้ เป็นต้น

การทำให้คนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข นับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป เป้าหมายของการพัฒนาคน อาจสรุปได้ดังรูปที่ 3.3

รูปที่ 3.3 เป้าหมายของการพัฒนาคน

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจุกกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ ขึ้น (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น (Civil Community) ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีจิตสำนึกชุมชน (Community Conseciousness) หรือ เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น (ทวีศักดิ์ นพเกษร. 2541 : 8 - 10)

2. มีจิตวิญญาณชุมชน (Community Spirituality) คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เครือญาติ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตรจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (ลัญญา ลัญญาวิวัฒน์. 2541 : 17) ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปีติ ความสุขอย่างถื่นเหลือ และเกิดพลังอย่างมหัศจรรย์ เป็นพลังเยียวยา (Healing Power) ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข (ประเวศ วะสี. 2541 : 14)

จิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกชุมชน ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยตรงแล้ว ยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่น ๆ อีกด้วย เพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะร่วมพลังกัน เพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

3. เป็นชุมชนเรียนรู้ (Community Learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2541 : 14 - 15) หรือ เป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน (ทวิศักดิ์ นพเกษร. 2541 : 10)

การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน

4. มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

5. มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง (ทวิศักดิ์ นพเกษร. 2541 : 9)

7. มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุป ผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่

เชื่อมประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

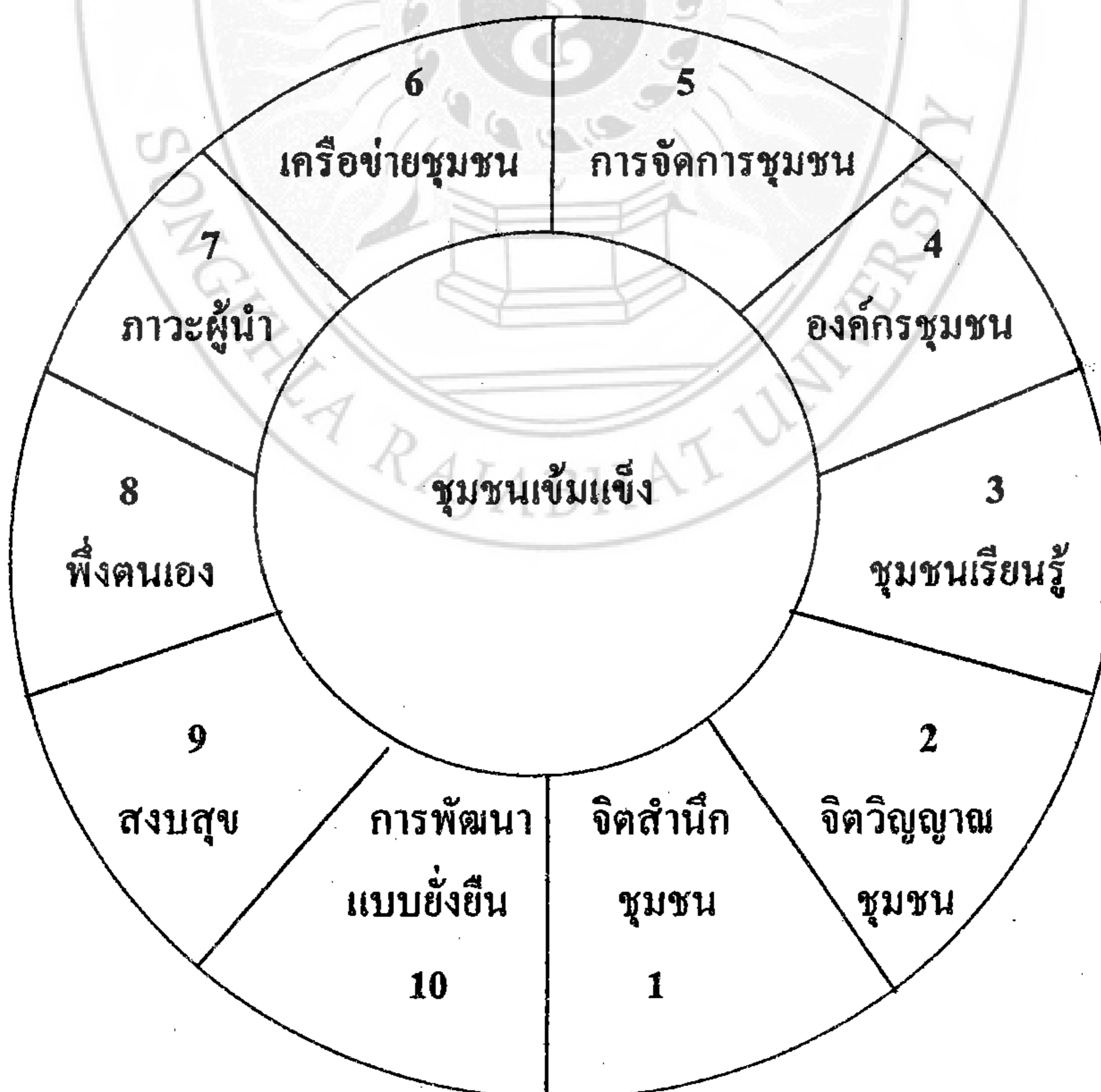
8. เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน มีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

9. เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

10. เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้ โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

ชุมชนที่เข้มแข็งจึงสามารถแก้ปัญหาได้ทุกชนิด ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ (ประเวศ วะสี. 2541 : 16)

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนอาจสรุปได้ดังรูปที่ 3.4

รูปที่ 3.4 ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง

ถ้าหากทำให้คนมีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุข และชุมชนเข้มแข็งได้สำเร็จ ก็ถือว่าบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน และสามารถทำให้คนพร้อมที่จะร่วมกันพัฒนาบ้านอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาอย่างหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น ยังมีการพัฒนาอีกหลายลักษณะที่ถูกนำมาใช้ในชุมชนและมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองที่แตกต่างออกไปจากการพัฒนาชุมชน แต่เนื่องจากการพัฒนาเหล่านั้นมีเป้าหมายเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับการพัฒนาชุมชน ทำให้คนทั่วไปมักเกิดความเข้าใจว่าการพัฒนาดังกล่าว ก็คือ การพัฒนาชุมชน ซึ่งไม่ถูกต้อง จึงควรทำความเข้าใจกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ว่ามีลักษณะเช่นไร มีความแตกต่างกับการพัฒนาชุมชนอย่างไร ที่สำคัญ คือ การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาเศรษฐกิจ

1. การพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคม (Social Development) องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายว่าการพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบสังคม โครงสร้างทางสังคม สถาบันบริการ และนโยบายในอันที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อระบบความเป็นอยู่ ค่านิยม และการกระจายโอกาสที่ดีขึ้นของบุคคล เป็นกระบวนการที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนในด้านการศึกษา การมีงานทำ ที่อยู่อาศัย สวัสดิการทางสังคม ค่านิยม สุขภาพอนามัย การแสดงออกทางวัฒนธรรม การควบคุมสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (ดิเรก ฤกษ์ห่วย. 2527 : 2 - 3) นับเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีทางสังคม (Social Technology) คือ การให้คนรู้จักตนเอง รู้จักเวลา รู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักแบ่งงาน แบ่งความรับผิดชอบ ทำงานเป็นกลุ่มได้ เป็นต้น และการพัฒนาเทคโนโลยีทางวัตถุ (Material Technology) เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เป็นต้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2526 : 17 - 18) การพัฒนาสังคมจึงครอบคลุมการพัฒนาทั้งในระดับจุลภาค คือ ระดับบุคคล และระดับมหภาค คือ สังคมและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ ซึ่งมีความสลับซับซ้อนและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาสังคมเป็นการพัฒนาที่ถูกนำมาใช้ในชุมชนเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกันบางประการ คือ

1. การพัฒนาสังคมมีขอบเขตกว้างขวางกว่าการพัฒนาชุมชน เพราะสังคมมีขนาดใหญ่กว่าชุมชน การพัฒนาสังคมมักเป็นการพัฒนาในระดับประเทศหรือระหว่างประเทศ

2. การพัฒนาสังคมมีเป้าหมายที่การพัฒนาเทคโนโลยีทั้งเทคโนโลยีทางสังคมและเทคโนโลยีทางวัตถุ แต่การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่ตัวคนมากที่สุด

3. การพัฒนาสังคมมุ่งระดมคนและทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งจากภายในสังคมและจากภายนอกสังคมมาใช้ในการพัฒนา ส่วนการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ

4. การพัฒนาสังคมเน้นการให้บริการในด้านต่าง ๆ แก่คน แต่การพัฒนาชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของคนในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง โดยการช่วยตนเอง หรือการพึ่งตนเองของชุมชน

ดังนั้น การพัฒนาสังคมจึงไม่ใช่การพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งในสังคม เพราะนำไปใช้พัฒนาคนในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นั่นเอง

2. การพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบท (Rural Developmetn) ธนาคารโลกได้ให้ความหมายของการพัฒนาชนบทไว้ว่า เป็นยุทธศาสตร์ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อที่จะปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มคนยากจนในชนบท (สมยศ ทุงหว่า. 2534 : 187) ให้มีระดับการผลิตและเพิ่มผลผลิตสูงขึ้น กระจายรายได้ และจัดสรรทรัพยากรอย่างเสมอภาคและยุติธรรม มีโอกาสที่จะได้รับบริการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและมีการใช้แรงงานอย่างเต็มที่ (ศิริก ฤกษ์ทราย. 2527 : 7 - 8) การพัฒนาชนบทจึงเป็นกระบวนการเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชนบท ซึ่งเป็นทั้งขบวนการทางสังคมและความรับผิดชอบของรัฐบาล ทั้งนี้เพราะจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นและรัฐให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นตามความเหมาะสมของสภาพแต่ละท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้เวลายาวนาน เสียค่าใช้จ่ายสูง จึงมักได้รับความช่วยเหลือจากองค์การหรือรัฐบาลต่างประเทศด้วย (Chang.1969 : 115 อ้างถึงใน รัชนีกร เศรษฐ. 2528 : 303)

การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาชนบทเป็นการพัฒนาที่ถูกนำมาใช้ในชุมชน เช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันบางประการ ดังนี้

1. การพัฒนาชนบท เป็นวิธีการพัฒนาที่นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนชนบทเท่านั้น ส่วนการพัฒนาชุมชนนำมาใช้ทั้งในชุมชนชนบท ชุมชนเมืองหรือชุมชนที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น
2. เป้าหมายของการพัฒนาชนบทมุ่งเน้นชาวชนบทที่ยากจน ส่วนการพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายที่จะพัฒนาคนในชุมชนทุกคน ทุกกลุ่มและทุกประเภท
3. การพัฒนาชนบทมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ แต่การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการพัฒนาด้านอื่น ๆ
4. การพัฒนาชนบทมีขอบเขตของประชากรและพื้นที่มากกว่าการพัฒนาชุมชน มีแผนและโครงการขนาดใหญ่กว่าการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ เป็นการพัฒนาทุกส่วนของชุมชนชนบทในเวลาเดียวกัน แต่การพัฒนาชุมชนมุ่งพัฒนาคน กลุ่มคนเป้าหมายไม่มากนัก แล้วค่อย ๆ ขยายผลออกไปจนทั่วถึงทั้งชุมชน
5. การพัฒนาชนบทต้องใช้เวลาาน งบประมาณสูง ต้องพึ่งพารัฐบาล องค์กร และรัฐบาลต่างประเทศ ส่วนการพัฒนาชุมชนใช้เวลาน้อยกว่า งบประมาณไม่มากนัก มุ่งให้ประชาชนพึ่งตนเองมากกว่าพึ่งพารัฐบาลหรือชุมชนภายนอก

3. การพัฒนาเมือง

การพัฒนาเมือง (Urban Development) หมายถึง ขบวนการ หรือวิธีการจัดการขั้นพื้นฐาน เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในหลายรูปแบบ ให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต (อุทิศ บุญถือ. 2540 : 4) โดยการปรับปรุงบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเมือง การพัฒนาบริการทางสังคม การพัฒนาฐานเศรษฐกิจในการจ้างงาน และการพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่น (พีระพล ไตรทศาวิตย์. ม.ป.ป. : 1)

การพัฒนาเมืองเป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่น่าไปใช้ในชุมชนหรือสังคมเมือง ซึ่งมีปัญหาและความต้องการของผู้คนแตกต่างไปจากชุมชนหรือสังคมชนบท การพัฒนาเมืองมีความแตกต่างกับการพัฒนาชุมชนบางประการ คือ

1. การพัฒนาเมืองเป็นการพัฒนาบริการพื้นฐาน ซึ่งเป็นการพัฒนาวัตถุมากกว่าการพัฒนาคน เช่น ระบบระบายน้ำ การกำจัดขยะมูลฝอย การสร้างสิ่งสาธารณูปโภค และสิ่งสาธารณูปการต่าง ๆ ให้เพียงพอแก่ผู้คนที่มิเป็นจำนวนมาก ส่วนการพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนและกลุ่มคนมากกว่าการพัฒนาสิ่งเหล่านี้

2. การพัฒนาเมืองเป็นวิธีการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาชุมชนเมือง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากชุมชนชนบท วิธีการพัฒนาเมืองจึงใช้ได้ดีกับชุมชนเมืองเท่านั้น ส่วนการพัฒนาชุมชนสามารถนำไปใช้ได้กับทุกชุมชนและทุกสังคม

3. การพัฒนาเมือง มีวิธีการและขั้นตอนในการพัฒนามากมายหลายขั้นตอน จึงต้องนำวิธีการพัฒนาหลาย ๆ ด้านเข้ามาร่วมกันพัฒนา ส่วนการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเมืองเพื่อการพัฒนาบุคคล กลุ่ม และองค์กรในเมืองให้มีความพร้อมที่จะรองรับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ต่อไป

4. การพัฒนาเมืองเน้นบริการของรัฐบาลมากกว่าการพึ่งตนเองของคนในชุมชนเอง โดยเฉพาะเมืองในประเทศด้อยพัฒนา ชาวเมืองถือว่ารัฐและองค์กรของรัฐมีหน้าที่ในการพัฒนาและบริการประชาชน ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ประชาชนต้องรับผิดชอบ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนาชุมชนที่การพัฒนาเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

4. การพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) หมายถึง การสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยการเพิ่มความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการ ทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม การเพิ่มรายได้รวมของประชากร การเพิ่มรายได้ต่อหัว การกระจายรายได้อย่างเสมอภาค มีการจ้างงานสูง อันเป็นการขยายระบบเศรษฐกิจให้มีการเจริญเติบโตสร้างความมั่งคั่งให้แก่ประเทศชาติ และกระจายความมั่งคั่งไปสู่ประชาชนอย่างยุติธรรมนั่นเอง

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่น่าไปใช้ในชุมชนเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้า โดยวิธีการทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีความแตกต่างกับการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่การพัฒนาชุมชนมุ่งพัฒนาคนและกลุ่มคน

2. การพัฒนาเศรษฐกิจต้องใช้เทคโนโลยีทางการผลิตสมัยใหม่ที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพสูง ราคาแพง ยุ่งยากในการใช้และบำรุงรักษา แต่การพัฒนาชุมชนใช้ความรู้ ความสามารถ หรือศักยภาพของคนในชุมชนเป็นสำคัญ เทคโนโลยีที่นำมาใช้เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน คือ ประสิทธิภาพเหมาะสมกับงาน ผลิต ใช้ และบำรุงรักษาได้โดยคนในชุมชนเอง เป็นต้น

3. การพัฒนาเศรษฐกิจเริ่มดำเนินการพัฒนาทางวัตถุก่อน แล้วใช้วัตถุไปพัฒนาคน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่การพัฒนาชุมชนดำเนินการพัฒนาคนให้มีคุณภาพก่อน เพื่อให้คนสามารถที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของตนต่อไป

4. การพัฒนาเศรษฐกิจมีขอบข่ายของการพัฒนาที่กว้างขวางกว่าการพัฒนาชุมชน คือครอบคลุมชุมชนขนาดใหญ่ระดับสังคมและประเทศ แต่การพัฒนาชุมชนมีขอบข่ายอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเท่านั้น

การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาเศรษฐกิจ ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่หรือคุณภาพชีวิตของคน แต่การพัฒนาดังกล่าวนี้ ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน เพราะต่างมีลักษณะ ขอบเขต และวิธีการพัฒนาเป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามการพัฒนาเหล่านี้สามารถนำไปใช้กับกลุ่มคนและพื้นที่เป้าหมายเดียวกันได้ เพราะต่างสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน แต่ต้องมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี จึงจะประสบความสำเร็จ

บทสรุป

การพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ เมื่อ ค.ศ. 1944 องค์การสหประชาชาติและประเทศต่าง ๆ ได้นำไปใช้แพร่หลายทั่วไป ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเชื่อในศักยภาพหรือขีดความสามารถของคน การให้โอกาส การพัฒนาศักยภาพ และการให้ความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ คนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัตถุประสงค์ต่าง ๆ กลวิธีการในการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน การบริหาร และการจัดการ นักพัฒนาชุมชน การประสานงานและผลงานที่เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และความสุข ให้ชุมชนเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ได้มีแต่การพัฒนาชุมชนเท่านั้น มีวิธีการพัฒนาต่าง ๆ อีกหลายวิธีการ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ ต่างก็มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาเป็นของตนเองที่แตกต่างออกไปจากการพัฒนาชุมชนและถูกนำมาใช้ในชุมชนเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นวิธีการพัฒนาชุมชนซึ่งไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงควรทำความเข้าใจการพัฒนาต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในชุมชน

กับวิธีการพัฒนาชุมชนว่ามีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง เพื่อความรู้ความเข้าใจ
ที่ถูกต้องต่อไป

